

فصل دوم

تحولات شاخص‌های کلان اقتصادی
و جایگاه صنعت، معدن و تجارت
در اقتصاد ملی

مقدمه

در حالی که کشور در سال ۱۳۹۴ براساس گزارش مرکز آمار ایران رشد اقتصادی ۰٫۷ درصدی را تحت تأثیر رشد ارزش افزوده گروه‌های کشاورزی و خدمات تجربه کرد، گروه صنعت رشد ۱٫۴- درصد داشته است. به علاوه ارزش افزوده فعالیت‌های عمده صنعتی (صنعت) با کاهش ۰٫۳ درصدی و ارزش افزوده فعالیت‌های معدنی بدون استخراج نفت و گاز (سایر معادن) با کاهش ۳٫۳ درصدی مواجه بوده که حاکی از تداوم رکود فعالیت‌های اقتصادی صنعتی و معدنی در این سال بود. در سال ۱۳۹۴ فعالیت‌های عمده خدماتی مرتبط با حوزه بازرگانی داخلی نیز با رشد محدودی مواجه بوده‌اند. در این فصل به منظور ارائه تصویری از محیط کلان اقتصادی کشور و تأثیراتی که این محیط متوجه عملکرد بخش صنعت و معدن نموده است، عملکرد تولید ناخالص داخلی بر حسب منابع رشد اقتصادی، اجزای هزینه ناخالص داخلی، تغییرات تشکیل سرمایه ثابت داخلی، عملکرد تجارت خارجی و تغییرات اشتغال مورد بررسی قرار گرفته است.

۲-۱- تولید ناخالص داخلی حسب ارزش افزوده گروه‌ها و رشته فعالیت‌های

عمده اقتصادی

براساس گزارش مرکز آمار ایران، تولید ناخالص داخلی ایران به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۷۶ معادل ۶۲۱٫۲۴۴ میلیارد ریال و تولید ناخالص داخلی بدون نفت ۶۰۳٫۵۰۱ هزار میلیارد ریال بوده است. رشد اقتصادی ایران در این سال ۰٫۷ درصد و رشد اقتصادی بدون نفت نیز ۰٫۷

درصد گزارش شده است.^۱ بررسی منابع رشد اقتصادی سال ۱۳۹۴ نشان می‌دهد که گروه کشاورزی با ۵٫۳ درصد و گروه خدمات با ۰٫۲ درصد رشد، منابع رشد اقتصادی کشور در این سال بودند و ارزش افزوده گروه صنعت در این سال با کاهش ۱٫۴ درصدی مواجه شد. ارزش افزوده گروه صنعت به قیمت ثابت سال ۱۳۷۶ در این سال ۱۸۱٫۹۷۷ میلیارد ریال بود که سهم ۳۰٫۶ درصد تولید ناخالص داخلی به قیمت بازار را به خود اختصاص می‌داد. بررسی زیر گروه‌های گروه صنعت به تفکیک گروه‌های عمده اقتصادی گویای آن است که:

- با صرف نظر از رشته فعالیت‌های استخراج نفت و گاز طبیعی و تأمین برق و آب و گاز طبیعی (که حسب تقسیم بندی مرکز آمار ایران در گروه صنعت دسته‌بندی می‌شود و به ترتیب با رشد ۳٫۶ درصدی و ۳٫۲ درصدی مواجه بوده‌اند) سایر رشته فعالیت‌های عمده صنعتی کشور با وضعیت مطلوبی مواجه نبوده‌اند، بطوریکه ارزش افزوده فعالیت‌های عمده صنعتی (صنعت) با کاهش ۰٫۳ درصدی و ارزش افزوده فعالیت‌های معدنی بدون استخراج نفت و گاز (سایر معادن) با کاهش ۳٫۳ درصدی مواجه بوده است. چنین ترکیبی از رشد اقتصادی نشان می‌دهد که منابع رشد سال ۱۳۹۴ عمدتاً متکی بر بخش سنتی (کشاورزی) و منابع طبیعی (نفت) بوده است.
- در ترکیب گروه صنعت کاهش ۱۳٫۱ درصدی ارزش افزوده زیرگروه ساختمان در سال ۱۳۹۴ ضمن اعمال اثر مستقیم بر کاهش رشد ارزش افزوده گروه صنعت، به واسطه تأثیر کاهشی بر تقاضای محصولات سایر رشته فعالیت‌های صنعتی و معدنی، زمینه کاهش بیشتر رشد ارزش افزوده گروه صنعت را فراهم آورده است.

۱. تولید ناخالص داخلی در سال ۱۳۹۴ تفاوت محسوسی با تولید ناخالص داخلی در سال ۱۳۹۰ (به عنوان بالاترین رقم محقق شده تولید ناخالص داخلی) ندارد که نشانگر تقریباً نیم دهه از دست رفته در اقتصاد ایران می‌باشد. با توجه به تغییرات ساختارهای کلان اقتصادی کشور نظیر تغییرات نرخ ارز، تورم، فشارهای تحریم‌های بین‌المللی بر کشور در حوزه نقل و انتقالات پولی که آغاز آن از سال ۱۳۹۰ بوده است، اقتصاد ایران هنوز نتوانسته به شاخص‌های کلان اقتصادی سال ۱۳۹۰ دست یابد.

• بررسی روند فصلی رشد ارزش افزوده گروه صنعت و زیرگروه‌های آن بیانگر آن است که رشد ارزش افزوده گروه صنعت و رشته فعالیت‌های عمده صنعتی که در سه فصل اول سال منفی بوده در فصل چهارم ارقام مثبتی را تجربه کرده است، این در حالی است که رشد منفی زیرگروه‌های سایر معادن و ساختمان در طول فصول این سال تشدید گردیده است. بررسی روند آمارهای فصلی همچنین گویای تقویت رشد ارزش افزوده رشته فعالیت‌های استخراج نفت و گاز طبیعی و تأمین برق و آب و گاز طبیعی در فصل چهارم سال ۱۳۹۴ است.

از نقطه نظر عملکرد زیرگروه‌های گروه خدمات که از ارتباط بیشتری با حوزه صنعت، معدن و تجارت برخوردارند رشد محدود ۰٫۱ درصدی ارزش افزوده زیرگروه‌های عمده فروشی، خرده‌فروشی هتل و رستوران که بخش اعظم از آن به بازرگانی داخلی کشور مرتبط است و رشد ۶٫۵- درصدی حمل و نقل انبارداری و ارتباطات که مبین جریان گردش کالا در طول زنجیره ارزش تولید و مصرف محصولات صنعتی و معدنی می‌باشد، بر کاهش فعالیت‌های عمده اقتصادی در کشور دلالت دارد. به عبارت دیگر رشد محدود ۰٫۲ درصدی بخش خدمات از یک سو تا حد زیادی تحت تأثیر کاهش رشد بخش صنعت قرار داشته و از سوی دیگر زمینه کاهش رشد اقتصادی کل اقتصاد را فراهم آورده است.

از سوی دیگر ارزش افزوده گروه کشاورزی و زیرگروه تأمین آب، برق و گاز طبیعی به‌عنوان مشتریان تولیدات صنعتی با رشد به‌ترتیب ۵٫۳ و ۳٫۲ درصدی همراه بوده‌اند. به طور طبیعی به تناسب رشد ارزش افزوده گروه کشاورزی تقاضای بیشتری برای ماشین‌آلات کشاورزی و همچنین کود و سموم تولیدی بخش صنعت افزایش می‌یابد. همچنین در زیرگروه تولید آب، برق و گاز نیز بخشی از نیاز کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای مورد استفاده از طریق بخش صنعت تأمین می‌شود، لذا انتظار می‌رفت به تناسب رشد هر یک از این دو بخش تقاضا در بخش صنعت تحریک شود، اما شدت این افزایش به‌حدی نبوده که بتواند جبران‌کننده اثر کاهش شدید ارزش افزوده زیرگروه ساختمان بر گروه صنعت باشد.

جدول ۱-۲: رشد محصول ناخالص داخلی و ارزش افزوده گروه‌های اقتصادی به قیمت‌های

ثابت (سال پایه- ۱۳۷۶)

واحد: درصد

سال / فصل	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۴	۲-۱۳۹۴	۳-۱۳۹۴	۴-۱۳۹۴
گروه کشاورزی	۵,۵	۵,۳	۹,۵	۵,۰	۲,۸	۶,۱
کشاورزی	۵,۴	۵,۵	۹,۱	۵,۶	۳,۰	۵,۸
ماهیگیری	۶,۱	۲,۳	۱۹,۰	-۱۵,۴	-۵,۵	۸,۸
گروه صنعت	۳,۶	-۱,۴	-۱,۲	-۱,۰	-۴,۲	۰,۷
معدن	۴,۳	۱,۶	۲,۶	۱,۷	-۷,۳	۹,۷
استخراج نفت و گاز طبیعی	۴,۸	۳,۶	۳,۷	۳,۴	-۹,۰	۱۶,۵
سایر معادن	۲,۸	-۳,۳	-۰,۴	-۲,۲	-۲,۹	-۷,۸
صنعت	۷,۶	-۰,۳	-۰,۱	-۰,۴	-۱,۲	۰,۲
تأمین آب، برق و گاز طبیعی	۹,۱	۳,۲	۱,۸	۵,۸	-۱,۸	۷,۱
ساختمان	-۱۶,۱	-۱۳,۱	-۱۳,۲	-۱۰,۸	-۱۷,۹	-۱۰,۲
گروه خدمات	۰,۵	۰,۲	-۱,۰	-۰,۲	۰,۷	۱,۳
عمده و خرده فروشی، هتل و رستوران	۳,۵	۰,۱	-۰,۷	-۰,۴	۰,۳	۱,۱
حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات	۶,۰	-۶,۵	-۴,۴	-۶,۴	-۹,۳	-۶,۰
واسطه‌گری‌های مالی	-۱۵,۶	-۰,۴	-۰,۹	۳,۸	-۰,۳	-۳,۹
مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار	-۹,۴	۱,۲	-۳,۱	۰,۳	۴,۸	۳,۲
امور عمومی، آموزش، بهداشت و مددکاری	۷,۹	۶,۹	۵,۷	۵,۶	۷,۶	۸,۶
خدمات اجتماعی، شخصی و خانگی	-۲,۰	۲,۵	-۰,۱	۲,۴	۵,۰	۳,۲
جمع ارزش افزوده رشته‌فعالیت‌ها	۲,۰	۰,۳	۰,۰	۰,۴	-۰,۴	۱,۶

سال / فصل	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۴-۱	۱۳۹۴-۲	۱۳۹۴-۳	۱۳۹۴-۴
خالص مالیات بر واردات	-	-	-	-	-	-
محصول ناخالص داخلی (به قیمت بازار)	۱,۹	۰,۷	۰,۰	۰,۸	۰,۱	۲,۱
محصول ناخالص داخلی (بدون نفت))	۱,۸	۰,۷	-۰,۱	۰,۷	۰,۴	۱,۶

ماخذ: مرکز آمار ایران

۲-۲-۱- اجزای هزینه ناخالص داخلی

بررسی اجزای هزینه ناخالص داخلی که بیانگر ترکیب تقاضای کل اقتصاد در سال ۱۳۹۴ بوده به شرح جدول ۲-۲ ارائه شده است.

در سال ۱۳۹۴ هزینه های مصرفی نهایی خصوصی به قیمت ثابت سال ۱۳۷۶ مهم ۶۸ درصدی از تولید ناخالص داخلی را به خود اختصاص داد و از رشد ۲,۵ درصدی نسبت به سال قبل برخوردار بود. رشد محدود این متغیر به عنوان مهمترین متغیر طرف تقاضای اقتصاد عملاً از طریق رشد محدود تقاضای مؤثر امکان تحریک رشد اقتصادی در این سال را محدود کرد. به طریق اولی رشد محدود تقاضای مصرفی شهروندان به معنی وجود سطوح پایین تری از تقاضا برای محصولات صنعتی و معدنی کشور بود.

تقاضای سرمایه گذاری در این سال با کاهش ۱۰,۲ درصدی مواجه بود به نحوی که تشکیل سرمایه ثابت ناخالص به قیمت های پایه سال ۱۳۷۶ به ۲۰,۲ درصد تولید ناخالص داخلی رسید. در عمل کاهش ۸,۶ درصدی تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در ماشین آلات که بعضاً در گروه صنعت تولید و عمدتاً در آن گروه به مصرف می رسد، در کنار کاهش ۱۳,۱ درصدی در تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در ساختمان که جزء دیگر تشکیل سرمایه ثابت ناخالص بوده و تقاضای خود را متوجه رشته فعالیت های گروه صنعت می کند، ابعاد دیگری از کاهش تقاضای گروه صنعت را ترسیم می کند. چنین سطحی از کاهش تشکیل سرمایه ثابت ناخالص همچنین موجب کاهش واردات کالاهای سرمایه ای و واسطه ای که حدود ۸۰ درصد واردات کالای کشور را به خود اختصاص می دهد بوده است و به عنوان یکی از عوامل بسیار مهم در کاهش ۱۶,۸ درصدی واردات کالا و خدمات در این سال ایفای نقش کرده است.

در سال ۱۳۹۴ تلاش شد که رشد محدود تقاضای مؤثر داخلی که بواسطه کاهش هزینه‌های نهایی مصرفی و تشکیل سرمایه ثابت ناخالص به وقوع پیوسته بود از طریق افزایش ۷٫۱ درصدی مخارج مصرفی دولت و افزایش ۱۷٫۱ درصدی صادرات کالاها و خدمات (عمدتاً صادرات نفت) تقویت شود. این رویکرد عملاً افزایش سهم هزینه‌های مصرفی دولت از تولید ناخالص داخلی به ۱۲ درصد و بروز مازاد حساب جاری را بدنبال داشت.

جدول ۲-۲: رشد محصول ناخالص داخلی کشور به تفکیک اجزای هزینه نهایی به قیمت‌های ثابت (سال پایه ۱۳۷۶)

واحد: میلیارد ریال - درصد

سال / فصل	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۴
هزینه مصرف نهایی خصوصی	۴۱۲,۰۵۲	۴۲۲,۲۳۶	-۲,۳	۲,۵
هزینه مصرف نهایی دولت	۶۵,۳۸۶	۷۰,۰۵۸	۱۱,۰	۷,۱
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	۱۵۵,۵۱۰	۱۳۹,۵۸۱	۵,۹	-۱۰,۲
تشکیل سرمایه در ماشین‌آلات	۹۹,۴۳۵	۹۰,۸۴۲	۲۶,۰	-۸,۶
تشکیل سرمایه در ساختمان	۵۶,۰۷۴	۴۸,۷۳۹	-۱۷,۴	۱۳,۱
خالص صادرات کالاها و خدمات	۵۲,۹۰۷	۸۱,۶۲۹	۸,۶	۵۴,۳
صادرات کالاها و خدمات	۱۱۰,۸۵۰	۱۲۹,۸۵۰	-۱,۲	۱۷,۱
واردات کالاها و خدمات	۵۷,۹۴۳	۴۸,۲۲۰	-۸,۸	۱۶,۸
تغییرات موجودی انبار و اشتباهات آماری	-۶۹,۱۷۶	-۹۲,۲۶۰	-۲,۶	۳۳,۴
محصول ناخالص داخلی (به قیمت بازار)	۶۱۶,۶۷۹	۶۲۱,۲۴۴	۱,۹	۰,۷

ماخذ: مرکز آمار ایران

۲-۲-۱- عملکرد تجارت خارجی کالایی

در سال ۱۳۹۴ مقدار تجارت خارجی بدون نفت کشور (با احتساب میعانات گازی) معادل ۸۳٫۹ میلیارد دلار بود که در مقایسه با سال ۱۳۹۳ حدود ۱۹٫۴ درصد کاهش یافت. تراز

تجاری کشور بدون نفت در سال ۱۳۹۴ معادل ۹۲۴ میلیون دلار مثبت بوده است. این مازاد تراز تجاری بدون نفت به پشتوانه صادرات میعانات گازی بوده چرا که در صورت عدم لحاظ صادرات میعانات گازی مازاد تراز تجاری معادل ۵۷۴۰ میلیون دلار منفی می‌شد.

جدول ۲-۳. تجارت و تراز تجاری غیرنفتی کشور طی سال‌های ۱۳۹۳-۹۴

واحد: میلیون دلار

شاخص	۱۳۹۳	۱۳۹۴	درصد تغییرات
صادرات غیرنفتی با احتساب میعانات گازی	۵۰۵۶۰	۴۲۴۱۴	-۱۶
صادرات غیرنفتی بدون احتساب میعانات گازی	۳۶۵۵۶	۳۵۷۵۰	-۲,۲
واردات	۵۳۵۶۹	۴۱۴۹۰	-۲۲,۵
کل ارزش تجارت خارجی غیرنفتی با احتساب میعانات گازی	۱۰۴۱۲۹	۸۳۹۰۴	-۱۹,۴
تراز تجاری غیرنفتی با احتساب میعانات گازی	-۳۰۰۹	۹۲۴	۱۳۰
تراز تجاری غیرنفتی بدون احتساب میعانات گازی	-۱۷۰۱۳	-۵۷۴۰	۶۶

ماخذ: گزارش عملکرد تجارت خارجی کشور در سال ۱۳۹۴، سازمان توسعه تجارت

از دلایل عمده کوچک شدن مقدار تجارت خارجی کشور در سال ۱۳۹۴ کاهش همزمان واردات و صادرات به دلایلی همچون تأثیر رکود اقتصادی بر واردات کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای در این سال و همچنین رکود اقتصاد جهانی، کاهش تجارت جهانی و محدودیت در بازارهای صادراتی بوده است. واردات در سال ۱۳۹۴ معادل ۴۱,۴ میلیارد دلار بوده که نسبت به رقم مشابه سال ۱۳۹۳ افت ارزشی ۲۲,۵ درصدی داشته است. رکود اقتصادی به دلیل شرایط نامناسب اقتصادی و کاهش تقاضای سرمایه‌گذاری میزان واردات کشور را که عمدتاً کالاهای سرمایه‌ای و واسطه‌ای بوده به میزان قابل توجهی کاهش داده است.

صادرات غیرنفتی کشور (با احتساب میعانات گازی) در سال ۱۳۹۴ معادل ۴۲,۴ میلیارد دلار بوده که نسبت به رقم مشابه سال قبل افت ارزشی حدود ۱۶ درصدی را تجربه کرده است. دلیل عمده این امر کاهش تجارت جهانی و تحریم‌های مالی و تجاری خارجی

بوده که صادرات ایران را با محدودیت مواجه ساخته است. براین اساس با توجه به رقم هدف‌گذاری شده ۶۱٫۱ میلیارد دلاری صادرات غیرنفتی کشور در سال ۱۳۹۴^۱ می‌توان گفت در این سال سهمی معادل ۶۹ درصد رقم هدف‌گذاری شده، محقق شده است. بررسی اقلام عمده کالاهای صادراتی کشور در سال ۱۳۹۴ نشان می‌دهد علیرغم مثبت شدن تراز تجاری در این سال تحت تأثیر صادرات میعانات گازی، صادرات میعانات گازی به دلیل نوسانات قیمت نفت در میان کالاهای صادراتی با افت ۵۲٫۵ درصدی مواجه بوده و این امر تأثیر قابل توجهی بر افت صادرات غیرنفتی کشور داشته است.

۲-۱-۱- ترکیب صادرات غیرنفتی

در سال ۱۳۹۴ مقدار صادرات کالا (بدون احتساب میعانات گازی) برابر با ۳۵٫۷ میلیارد دلار بوده است که نسبت به رقم ۳۶٫۵ میلیارد دلاری سال ۱۳۹۳ حدود ۲٫۲ درصد به لحاظ ارزشی کاهش داشته است.^۲ کاهش صادرات کالا بدون احتساب میعانات گازی به لحاظ وزنی در این سال ۵ درصد بوده است. این ارقام با احتساب میعانات گازی کاهش عملکرد بیشتری را نشان می‌دهند به نحوی که مقدار صادرات کالا با احتساب میعانات گازی در این سال به لحاظ ارزشی ۱۶ درصد و به لحاظ وزنی ۷ درصد کاهش یافت.

صادرات زیرگروه صنعت و پتروشیمی با سهم ۷۱٫۹ درصدی از کل صادرات غیرنفتی (درصد وزنی از کل صادرات غیرنفتی بدون احتساب میعانات گازی) به لحاظ ارزشی با رشد محدود ۱٫۵ درصدی و به لحاظ وزنی ۱ درصدی روبه‌رو بوده است. همچنین در بخش معدن کاهش چشمگیر حدود ۳۷ درصدی در صادرات ملاحظه می‌شود. وفور نفت و گاز سبب شد که در اقتصاد ایران صنایع وابسته به این منابع از رشد نسبی بیش‌تری در مقایسه

۱. وزارت صنعت، معدن و تجارت برای سال ۱۳۹۴ صادرات ۷۷ میلیارد دلاری برای صادرات غیرنفتی (کالا و خدمات) را هدف‌گذاری کرده است. در برنامه کمی وزارت صنعت، معدن و تجارت در ارتباط با سیاست‌گذاری تجاری سال ۱۳۹۴ صادرات ۶۱٫۱ میلیارد دلاری برای کالا و صادرات ۱۵٫۶ میلیون دلاری برای خدمات در نظر گرفته شده است.

۲. گمرک جمهوری اسلامی ایران

با اغلب فعالیت های صنعتی دیگر برخوردار شوند. بنابراین به تدریج سهم کالاهای نفت پایه در ترکیب صادراتی کشور افزایش یافته است. افزایش مقدار صادرات کالاهای نفت پایه در سال ۱۳۹۳ اثر کاهش قیمت را خنثی نمود و روند رشد مثبت ارزش صادرات همچنان تا فصل اول سال ۱۳۹۴ ادامه داشت. از فصل دوم سال ۱۳۹۴ با سخت تر شدن فضای رقابت برای افزایش بیش تر صادرات کالاهای نفت پایه از یک سو و تداوم روند کاهشی قیمت آن ها از سوی دیگر، ارزش صادرات این کالاها با رشد منفی مواجه شد.

بر این اساس مهمترین دلایل کاهش صادرات در این حوزه را می توان به تحولات اقتصاد جهانی همچون وضعیت رکود در اقتصاد جهانی و کاهش تقاضای جهانی، کاهش قیمت جهانی نفت، کاهش قیمت فلزات اساسی، تضعیف جریان تجارت در اقتصاد بین الملل و سخت تر شدن فضای رقابت منتسب نمود.

جدول ۲-۴. ترکیب صادرات غیرنفتی کشور طی سال های ۹۴-۱۳۹۳

واحد: میلیون دلار- هزار تن

سهم وزنی	درصد تغییرات		۱۳۹۴		۱۳۹۳		
	درصد	وزنی	ارزشی	وزنی	ارزشی	وزنی	
-	-۷	-۱۶	۹۳۵۲۰	۴۲۴۱۵	۱۰۰۷۵۸	۵۰۵۶۱	صادرات غیرنفتی با احتساب میعانات گازی
۱۵,۷	-۵۲,۴	-۱۶,۶	۱۵۹۴۸	۶۶۶۴	۱۹۱۲۴	۱۴۰۰۵	میعانات گازی
-	۵-	۲-۰,۲	۷۷۵۷۲	۳۵۷۵۰	۸۱۶۴۳	۳۶۵۵۶	صادرات غیرنفتی بدون میعانات گازی
۷۱,۹	۱	۱,۵	۵۴۲۶۱	۳۰۴۸۶	۵۳۷۱۵	۳۰۰۳۹	صنعت و پتروشیمی
۲,۲	۱۸-	۳۷-	۱۹۵۰۱	۹۴۴	۲۳۷۸۶	۱۵۰۰	معدن
۹,۴	-۸	-۱۴	۳۷۹۸	۳۹۸۸	۴۱۱۵	۴۶۳۱	کشاورزی
۰,۸	-۳۰	-۱۴	۱۲	۳۳۳	۱۸	۳۸۶	فروش و صنایع دستی

ماخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران

بررسی صادرات اقلام عمده به تفکیک فصول کتاب مقررات صادرات و واردات کشور در سال ۱۳۹۴ حاکی از آن است که فصل ۲۷ (سوخت‌های معدنی، روغن‌های معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آن‌ها) با صادرات ۷۱۳۸ میلیون دلار ۲۰ درصد از ارزش کل صادرات غیر نفتی بدون احتساب میعانات گازی سال ۱۳۹۴ را به خود اختصاص داده است. پس از آن فصل مربوط به مواد پلاستیکی و اشیاء ساخته شده از این مواد با سهم ۱۳,۳ درصد و محصولات شیمیایی آلی با سهم ۱۰,۲ درصد قرار دارد. این مواد عمدتاً بر پایه محصولات صنعتی مربوط به صنایع دارای مزیت نسبی (منبع محور) می‌باشند که خالق اصلی ارزش افزوده رشته فعالیت‌های صنعتی و معدنی نیز هستند. مقایسه ارزش صادرات بخش‌های عمده سال ۱۳۹۴ با ۱۳۹۳ حاکی از آن است که به لحاظ ارزشی تنها صادرات چدن، آهن و فولاد نسبت به سال ۱۳۹۳ افزایش یافته است و این در حالی است که در ۵ فصل اشاره شده به عنوان فصولی که بیشترین صادرات در آنها صورت گرفته، به جز فصول ۲۵ و ۲۶ در سایر موارد به لحاظ وزنی صادرات رشد داشته است. این موضوع با توجه به محدود شدن تجارت و کاهش قیمت‌های جهانی در این سال به خصوص در نفت بر کاهش ارزش صادرات علیرغم افزایش مقداری قابل توضیح می‌باشد.

جدول ۲-۵. صادرات به تفکیک فصول عمده در سال ۱۳۹۴ (بدون احتساب میعانات گازی)

عنوان فصل	مقدار صادرات (هزار تن)	ارزش صادرات (میلیون دلار)	درصد سهم وزنی از کل صادرات	درصد سهم ارزشی از کل صادرات	درصد تغییرات مقداری نسبت به ۱۳۹۳	درصد تغییرات ارزشی نسبت به ۱۳۹۳
فصل ۲۷- سوخت‌های معدنی، روغن‌های معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آن‌ها	۱۳۴۰۲,۹	۷۱۳۸	۱۷,۳	۲۰,۰	۳۴,۶	-۴,۴
فصل ۳۹- مواد پلاستیکی و اشیاء ساخته شده از آن‌ها	۳۲۰۸,۶	۴۷۴۳,۹	۴,۱	۱۳,۳	۵,۷	-۶,۵

عنوان فصل	مقدار صادرات (هزار تن)	ارزش صادرات (میلیون دلار)	درصد سهم وزنی از کل صادرات	درصد سهم ارزشی از کل صادرات	درصد تغییرات مقداری نسبت به ۱۳۹۳	درصد تغییرات ارزشی نسبت به ۱۳۹۳
فصل ۲۹- محصولات شیمیایی آلی	۶۹۴۳,۷	۳۶۲۱,۵	۸,۹	۱۰,۲	۴,۰	-۱۷,۷
فصل ۷۲- چدن، آهن و فولاد	۳۹۸۲,۷	۲۲۹۶,۶	۵,۱	۶,۴	۱۹,۸	۱۲,۱
فصل ۲۵- نمک، گوگرد و ...	۱۸۱۵۲,۲	۹۵۵,۵	۲۳,۴	۲,۷	-۱۸,۱	-۲۱,۶
فصل ۲۶- سنگ فلز، جوش و خاکستر	۱۴۷۰۲,۵	۷۲۶,۸۵	۱۸,۹	۲,۰	-۲۶,۱	-۴۳,۵
جمع	۶۰۳۹۲,۷۵	۱۹۴۸۲,۵	۷۷,۸	۵۴,۷	-۷,۲	-۹,۴

ماخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران

۱۰ قلم عمده صادراتی کشور به شرح جدول ۲-۶ حدود ۲۹ درصد از ارزش کل صادرات غیرنفتی (بدون احتساب میعانات گازی) در سال ۱۳۹۴ را به خود اختصاص داده است. این اقلام عمدتاً مرتبط با کالاهای صنعتی می‌باشد که برپایه نفتی یا شیمیایی تولید می‌شوند. همانگونه که در جدول ۲-۶ مشاهده می‌شود، در غالب اقلام عمده صادراتی علیرغم افزایش صادرات به لحاظ مقداری، ارزش صادرات در این اقلام کاهش نشان می‌دهد. در نتیجه علی‌رغم افزایش در تولید به دلیل کاهش قیمت‌های جهانی ارزش صادرات تنزل داشته است که این محصولات شامل پروپان مایع شده، قیرنفت و بوتان مایع شده می‌باشند که تولید هر سه برپایه نفت بوده و کاهش قیمت نفت بر کاهش ارزش صادراتی آنها اثربخش بوده است. پلی‌اتیلن از محصولات صنعتی بوده که کاهش تولید و کاهش ارزش صادراتی همزمان رخ داده است.

سایر گازهای نفتی، اوره و محصولات از آهن یا فولاد غیرممزوج نیز با افزایش در تولید و افزایش در صادرات در این سال مواجه بوده‌اند.

جدول ۲-۶. ده قلم عمده کالای صادراتی غیر نفتی در ارزش کل صادرات غیر نفتی بدون احتساب میعانات گازی در سال ۱۳۹۴

شرح کالا	مقدار صادرات (هزار تن)	کلی مقدار از ارزش درصد	ارزش صادرات ارزی (میلیون دلار)	کلی سهم ارزشی از کل درصد	تغییرات در مقدار به صادرات نسبت سال ۱۳۹۳	درصد تغییرات ارزشی نسبت به سال ۱۳۹۳	درصد تغییرات در قیمت پایه نسبت به سال ۱۳۹۳
سایر گاوهای یغنی و هیدروکربورهای گازی شکل مایع شده	۲۱۷۸	۲,۸۱	۱۵۸۰	۴,۴۴	۲۴۶,۵	۱۶۸,۶	۲۳-
بروپان مایع شده	۳۱۵۰	۴,۰۶	۱۴۱۹	۳,۹۸	۱۱,۲	-۳۹,۹	۴۷-
غیر نفت	۳۱۶۹	۴,۰۸	۱۲۳۹	۳,۴۸	۱۵,۴	-۱۰,۹	۲۳-
پلی اتیلن گرید فیلم با چگالی کمتر از ۹۴ درصد به جز نوع پودری	۸۷۷	۱,۱۳	۱۱۰۸	۳,۱۱	-۴,۰	-۲۳,۲	۲۰-
محصولات از آهن یا فولاد غیر ممزوج تخت فقط گرم نورد شده	۱۴۵۷	۱,۸۸	۱۰۹۲	۳,۰۷	۱۸,۰	۲۳,۱	۳
متانول	۳۷۳۳	۴,۸۱	۸۷۸	۲,۴۷	-۶,۷	-۴۰,۳	۳۵-
بیوتان مایع شده	۱۷۹۴	۲,۳۱	۸۴۷	۲,۳۸	۵,۱	-۴۲,۵	۴۸-
اوره حتی به صورت محلول در آب	۲۴۱۳	۳,۱۱	۷۷۸	۲,۱۹	۴,۳	۵,۷	۱
پلی اتیلن گرید فیلم به صورت غیر پودر با وزن مخصوص ۹۴ درصد یا بیشتر	۵۵۹	۰,۷۲	۷۰۷	۱,۹۹	-۳۸,۸	-۵۷,۰	۱۷-
پیسته	۸۲,۵	۰,۱۱	۶۷۶	۱,۹۰	-۱۸,۸	-۱۸,۶	۰,۲
سهم از کل صادرات غیر نفتی	۱۹۴۱۶	۲۵	۱۰۳۲۵	۲۹	-	-	-

ماخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران

قیمت پایه صادراتی در اکثریت اقلام عمده صادراتی نسبت به سال قبل از آن کاهش نشان می‌دهد. تنها در محصولات از آهن یا فولاد غیر ممزوج اوره به عنوان محصولات صنعتی قیمت پایه صادراتی افزایش داشته است. محدود شدن تجارت جهانی در نتیجه رکود حاکم بر اقتصاد جهانی، کاهش قیمت نفت و فلزات اساسی از مهمترین عوامل مؤثر بر کاهش صادرات صنعتی در سال ۱۳۹۴ به شمار می‌رود. در سال ۱۳۹۴ ثبات نسبی نرخ ارز و عدم افزایش آن به میزان اختلاف نرخ تورم داخلی و خارجی از جمله عوامل تأثیرگذار بر این امر بوده است. در شرایطی که نرخ تورم داخلی از تورم سایر کشورها بالاتر باشد به دلیل کاهش رقابت پذیری صادرات کاهش خواهد یافت. با توجه به این موضوع که عمده معاملات تجاری بر پایه دلار انجام می‌شود، افزایش ارزش دلار نسبت به سایر ارزها نیز منجر به تضعیف رقابت پذیری صنعت کشور بوده است.

۲-۲-۱-۲-۲- صادرات خدمات

ارزش صادرات خدمات در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳ حدود ۸ درصد رشد داشته است. از میان اجزای این نوع صادرات، بیشترین رشد مربوط به صادرات خدمات فنی و مهندسی با رشد ۱۵۴ درصد بوده است، به نحوی که مقدار صادرات خدمات فنی مهندسی از مقدار ۸۸۶ میلیون دلار در سال ۱۳۹۳ به ۲۲۵۷ میلیون دلار در سال ۱۳۹۴ رسیده است. بیشترین مقدار حجم صادرات خدمات مربوط به حوزه گردشگری است، هرچند رشد صادرات آن در سال ۱۳۹۴ عدد صفر را نشان می‌دهد. در میان انواع صادرات خدمات، ترانزیت حمل و نقل کالا حدود ۱۱٫۵ درصد کاهش داشته است، این امر به شرایط رکود حاکم بر بخش صنعت و کاهش تقاضا برای مواد اولیه از سوی برخی صنایع باز می‌گردد و در این راستا قابل تحلیل است.

جدول ۲-۷. مقایسه صادرات خدمات در سال ۹۴-۱۳۹۳

واحد: میلیون دلار

شرح	۱۳۹۳	۱۳۹۴	درصد رشد
۱ خدمات فنی و مهندسی	۸۸۶	۲۲۵۷	۱۵۵
۲ گردشگری	۸۵۰۰	۸۵۰۰	۰
۳ ترانزیت و حمل و نقل کالا	۳۱۴۶	۲۷۸۴	-۱۱٫۵
۴ اعزام نیروی کار	۶٫۲	۶٫۹	۱۰
۵ فرهنگی و هنری	۶	۶	۰

ماخذ: سایت سازمان توسعه تجارت

۲-۱-۳-واردات

در سال ۱۳۹۴ واردات به لحاظ وزنی حدود ۱۴٫۵۸ درصد و به لحاظ ارزشی ۲۱٫۸۲ درصد کاهش داشته است. مقایسه انواع کالاهای وارداتی به تفکیک واسطه‌ای، سرمایه‌ای و مصرفی حاکی از کاهش ۲۱٫۸ درصدی در سرجمع واردات این اقلام است، این در حالی است که بررسی سهم کالاهای مصرفی وارداتی در سال ۱۳۹۴ حاکی از آن است که تغییر قابل ملاحظه‌ای در ترکیب کالاهای وارداتی رخ نداده است و تنها افزایشی اندک حدود ۰٫۵ درصدی در سهم واردات کالاهای سرمایه‌ای مشاهده می‌شود. میزان فروش بنگاه‌ها و تغییر در موجودی انبار بخش تولید و همچنین روند کاهشی ثبت سفارش کالاها بر محدودیت در طرف تقاضا دلالت دارد. این امر از یک سو نتیجه کاهش قیمت نفت و متعاقباً محدودیت در رشد بودجه دولت بوده است. از سوی دیگر به دلیل شکل‌گیری انتظارات مثبت و خوشبینانه نسبت به شرایط آتی در پس‌اوج و تعویق تقاضا به آینده موکول شده است. در این رابطه هر دو عامل، کاهش واردات کالاهای سرمایه‌ای و واسطه‌ای را طی سال ۱۳۹۴ نسبت به سال قبل از آن در پی داشته است.

مقایسه ارزش واردات کشور طی دو سال ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ حاکی از آن است که کاهش در واردات عمدتاً متأثر از کالاهای مصرفی و واسطه‌ای است. گروه‌های ماشین‌آلات و

لوازم حمل‌ونقل، مواد غذایی و حیوانات زنده، مواد شیمیایی و آهن و فولاد به ترتیب با ۳۷,۲، ۱۸,۸، ۱۳,۲ و ۷,۹ درصد سهم از کل ارزش واردات، اقلام عمده وارداتی در سال ۱۳۹۴ بودند.

جدول ۲-۸. واردات کالاهای سرمایه‌ای و سهم هریک از گروه‌های کالایی در واردات طی

سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

۱۳۹۴ سهم-درصد		۱۳۹۳ سهم-درصد		درصد تغییرات درصد		۱۳۹۴ هزارتن-میلیون دلار		۱۳۹۳ هزارتن-میلیون دلار		کالا
ارزش	وزن	ارزش	وزن	ارزش	وزن	ارزش	وزن	ارزش	وزن	
۶۷,۹	۹۱,۵	۶۸	۹۲	-۲۲,۳۱	-۱۵,۳۱	۲۷۰۷۷	۳۱۲۸۷	۳۴۸۵۴	۳۶۹۴۳	واسطه‌ای
۱۸,۵	۲,۲	۱۸	۲	-۱۹,۴۶	-۱۸,۷۸	۷۳۸۸	۷۴۴	۹۱۷۳	۹۱۶	سرمایه‌ای
۱۳,۶	۶,۳	۱۴	۶	-۲۲,۴۵	-۵,۸۸	۵۴۰۵	۲۱۴۴	۶۹۷۰	۲۲۷۸	مصرفی
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	-۲۱,۸۲	-۱۴,۸۵	۳۹۸۷۰	۳۴۱۷۵	۵۰۹۹۷	۴۰۱۳۷	جمع

ماخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران

در حوزه واردات، بیشترین سهم کالاهای وارداتی مربوط به کالاهای واسطه‌ای است. با این حال نگاهی به تغییرانواع کالاهای وارداتی نشان می‌دهد که بیشترین کاهش به لحاظ وزنی در کالاهای سرمایه‌ای (که البته مرتبط با بخش صنعت نیز می‌باشد)، اتفاق افتاده است. این امر گویای عدم ثبات و کاهش سرمایه‌گذاری در ماشین‌آلات و تجهیزات وارداتی برای بخش صنعت است، با توجه به این که بسیاری از تحولات تکنولوژیک و انتقال فن‌آوری در نتیجه واردات کالاهای سرمایه‌ای محقق شده است، کاهش این طیف کالاهای وارداتی باید در زمینه ایجاد رونق و رکود اقتصاد ایران مورد توجه قرار گیرد. کاهش واردات کالاهای واسطه‌ای به عنوان یک نماگر برای میزان تولید بنگاه در کوتاه مدت و همچنین واردات کالاهای سرمایه‌ای به عنوان یک نماگر برای ارزیابی چگونگی

تغییر تولید در میان مدت می باشد^۱. بر این اساس افزایش موجودی انبار در سال ۱۳۹۳ به خصوص در شش ماه دوم این سال به عنوان یک علامت دهنده قوی به بنگاه ها برای کاهش تولید در سال ۱۳۹۴ عمل نموده است.

بررسی واردات عمده به تفکیک فصول کتاب مقررات صادرات و واردات سال ۱۳۹۴ حاکی از آن است که بیشترین میزان واردات مربوط به فصل ۸۴ (راکتورهای هسته ای، دیگ های بخار و آبگرم) با ارزش ۷۵۸۵ میلیون دلار بوده که ۱۸٫۳ درصد از واردات فصول عمده وارداتی را به خود اختصاص داده است. در این میان تنها میزان واردات فصل ۹۰ (آلات و دستگاه های ایتیکی) نسبت به سال ۱۳۹۳ افزایش یافته و سایر فصول عمده با کاهش ارزش مواجه بوده اند.

جدول ۲-۹. واردات به تفکیک فصول عمده وارداتی کشور در سال ۱۳۹۴

عنوان فصل	ارزش واردات (میلیون دلار)	سهم ارزشی از کل واردات (درصد)	تغییرات ارزش نسبت به ۱۳۹۳ (درصد)
فصل ۸۴- راکتورهای هسته ای، دیگ های بخار و آبگرم	۷۵۸۵	۱۸٫۳	-۱۹
فصل ۸۵- ماشین آلات و دستگاه های برقی و اجزاء آن	۳۲۱۳	۷٫۷	-۲۷
فصل ۷۲- چدن، آهن و فولاد	۲۵۹۴	۶٫۳	-۲۲
فصل ۸۷- وسایل نقلیه زمینی	۲۲۵۳	۵٫۴	-۴۱
فصل ۳۹- مواد پلاستیکی و اشیاء ساخته شده از آن ها	۱۶۰۳	۳٫۹	-۱۵
فصل ۳۰- محصولات دارویی	۱۴۳۸	۳٫۵	-۴

۱. مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی، گزارش ائت تقاضا در اقتصاد و ضرورت اجرای سیاست های کوتاه مدت تحریک تقاضا

عنوان فصل	ارزش واردات (میلیون دلار)	سهم ارزشی از کل واردات (درصد)	تغییرات ارزش نسبت به ۱۳۹۳ (درصد)
فصل ۹۸- قطعات منفصله ماشین آلات راه سازی	۱۳۲۳	۳,۲	-۱۱
فصل ۹۰- آلات و دستگاه های اپتیک	۱۲۰۴	۲,۹	۴
جمع	۲۱۲۱۳	۵۱,۲	-

ماخذ: گزارش عملکرد تجارت خارجی، سازمان توسعه تجارت

بررسی ۵ کالای عمده وارداتی کشور طی سال های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ نشان می دهد که واردات سایر ماشین آلات و دستگاه های به هم فشرده و محصولات از فولادهای ممزوج تخت فقط گرم نورد شده به ترتیب ۲۴,۷ و ۴۴۱ درصد در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال قبل و واردات قطعات منفصله جهت تولید اتومبیل سواری، ماژول نمایشگر متشکل از صفحه ال سی دی یا ال ای دی و سایر وسایل نقلیه موتوری با حجم سیلندر ۱۵۰۰ تا ۲۰۰۰ سی سی به ترتیب ۳، ۲۷,۵ و ۷۳ درصد در سال ۱۳۹۴ کاهش یافت.

جدول ۲-۱۰. عمده واردات صنعتی کشور طی سال های ۱۳۹۳-۹۴

عنوان کالا	۱۳۹۳ (میلیون دلار)	۱۳۹۴ (میلیون دلار)	قیمت پایه (هرتن به دلار)	درصد تغییرات قیمت پایه نسبت به ۹۳	درصد تغییرات ارزش نسبت به ۹۳
قطعات منفصله جهت تولید اتومبیل سواری	۶۴۴	۶۲۷	۷۴۰۷	۱	-۳
سایر ماشین آلات و دستگاه های به هم فشردن	۴۷۹	۵۹۷	۵۷۴۰	-۱۵	۲۴,۷
ماژول نمایشگر متشکل از صفحه ال سی دی یا ال ای بی دی	۸۱۰	۵۸۷	۵۰۱۹۹	-۳	-۲۷,۵

ماخذ: وزارت صنعت، معدن و تجارت، گزارش شماره ۲۳ (عملکرد سال ۱۳۹۴)، اردیبهشت ۱۳۹۵

۲-۲-۱-۴- رابطه مبادله تجارت

در سال ۱۳۹۴ قیمت هرتن کالاهای صادراتی با ۲٫۹ درصد افزایش نسبت به سال قبل به ۴۶۱ دلار برای هرتن و قیمت هرتن کالای وارداتی با ۵ درصد کاهش نسبت به سال قبل ۱۱۸۳ دلار برای هرتن رسیده است. کاهش قیمت هرتن کالای وارداتی می‌تواند به عواملی همچون افزایش ارزش دلار، افزایش قیمت کالاهای وارداتی و همچنین تغییر در ترکیب کالاهای وارداتی وابسته باشد. با توجه به ثبات نسبی نرخ ارز در سال ۱۳۹۴ و کاهش تورم جهانی، عمده‌ترین دلیل کاهش قیمت هرتن کالای وارداتی را با توجه به کاهش ۲۱٫۸۲ درصدی ارزش واردات و ۱۴٫۸۵ درصدی به لحاظ وزنی، کاهش بیشتر واردات به لحاظ ارزشی نسبت به وزنی دانست. با بررسی این ارقام به روشنی می‌توان بهبود نسبی رابطه مبادله در سال ۱۳۹۴ نسبت به مدت مشابه را مشاهده نمود، اما به لحاظ مطلق، عدد رابطه مبادله بسیار پایین است به طوری که نسبت قیمت کالاهای صادراتی به وارداتی حدود ۰٫۳۸۹ می‌باشد. به بیان دیگر برای واردات یک واحد کالای خارجی باید دو و نیم واحد کالا صادر شود.

جدول ۲-۱۱. متوسط قیمت هر تن کالای صادراتی ۱۳۹۳-۹۴

واحد: تن / دلار

درصد تغییرات	۱۳۹۴	۱۳۹۳	
۲٫۹	۴۶۱	۴۴۸	قیمت هر تن کالای صادراتی
-۵	۱۱۸۳	۱۲۴۵	قیمت هر تن کالای وارداتی

ماخذ: سازمان توسعه تجارت

میانگین ارزش کالاهای صادراتی در سال ۱۳۹۴ حدود ۴۶۱ دلار به ازای هر تن بوده است، در صورتی که میانگین ارزش کالاهای وارداتی در این سال ۱۱۸۳ دلار در هر تن بوده است. این موضوع نشان‌دهنده این واقعیت است که میانگین کالاهای صادراتی را کالاهای خام یا با ارزش افزوده پایین (یک سوم ارزش اقلام وارداتی) و کشش‌پذیری بالای قیمتی در بازارهای هدف تشکیل می‌دهد. شایان ذکر است حدود ۹۴ درصد از واردات کشور کالاهای سرمایه‌ای و واسطه‌ای بوده (نه کالاهای ساخته شده یا لوکس) و این نشانگر فاصله جدی و بزرگی است که بین صادرات و واردات کشور وجود دارد.

در سال ۱۳۹۴ کاهش قیمت کالاهای صادراتی عمدتاً تحت تأثیر کاهش بهای صادراتی محصولات پتروشیمی و محصولات معدنی بوده است که سهم غالب صادرات کشور را به خود اختصاص می‌دهند.

۲-۲-۱-۵-تراز پرداخت‌ها

در سال ۱۳۹۴ تراز حساب جاری نسبت به مدت مشابه سال قبل از آن ۴۳ درصد کاهش داشته است که این امر به طور عمده ناشی از کاهش ۴۳ درصدی در حساب کالا بوده است. در این سال صادرات کالا کاهش شدیدتری نسبت به واردات کالا داشته است. همچنین به دلیل افت قیمت جهانی نفت صادرات نفتی با کاهش ۳۹ درصدی مواجه بوده است. در این میان کاهش ۵۱ درصدی حساب سرمایه و همچنین کاهش ۱۹ درصدی حساب درآمد موجبات کاهش ۷۴ درصدی موازنه کل تراز پرداخت‌ها را

فراهم آورده است. بررسی حساب سرمایه با تواتر فصلی نشان دهنده مثبت شدن آن در نه ماهه اول سال ۱۳۹۴ علی رغم منفی بودن این متغیر در نیمه اول سال می باشد. این امر نشان دهنده بهبود حساب سرمایه در نه ماه اول سال به دلیل انجام توافقات هسته ای و همچنین بهبود نسبی چشم انداز اقتصادی کشور بوده است. با این حال حساب سرمایه در کل سال ۱۳۹۴ کاهش ۵۱ درصدی را تجربه کرده است که حاکی از منفی بودن جریان سرمایه و خروج سرمایه بیشتر نسبت به ورود سرمایه به کشور می باشد.

جدول ۲-۱۲. تراز پرداخت های خارجی

واحد: میلیون دلار

درصد تغییرات	۱۳۹۴	۱۳۹۳	
-۴۳,۲	۹۰۱۶	۱۵۸۶۱	حساب جاری
-۴۳,۱	۱۲۱۷۸	۲۱۳۹۲	حساب کالا
-۲۵,۳	۶۴۵۹۷	۸۶۴۷۱	صادرات کالا (فوب)
-۳۹,۴	۳۳۵۶۹	۵۵۳۵۲	صادرات نفتی
-۰,۳	۳۱۰۲۸	۳۱۱۱۹	صادرات غیر نفتی
-۱۹,۵	۵۲۴۱۹	۶۵۰۷۹	واردات کالا (فوب)
-۴۳,۴	۲۲۳۳	۳۹۴۸	گاز و فراورده های نفتی
-۱۷,۹	۵۰۱۸۶	۶۱۱۳۱	سایر کالا
۳۵	۴۴۷۲-	-۶۹۸۵	حساب خدمات
-۱۹,۱	۷۶۳	۹۴۳	حساب درآمد
۷,۰	۵۴۷	۵۱۱	حساب انتقالات جاری
-۵۱	۲۵۱۳-	-۱۶۶۴	خالص حساب سرمایه
-۷۴	۲۲۳۳	۸۵۶۱	موازنه کل

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

۲-۲-۳- تشکیل سرمایه ثابت داخلی

در سال ۱۳۹۴ کاهش ۱۰٫۲ درصدی سرمایه‌گذاری نسبت به سال قبل تجربه شد؛ کاهشی که موجب شد حجم تشکیل سرمایه به ثبت رسیده در این سال بر حسب قیمت‌های ثابت (۱۳۷۶=۱۰۰) معادل ۵۸٫۶ درصد رقم مشابه آن در سال ۱۳۹۰ باشد. شدت این کاهش در بخش ساختمان به مراتب شدیدتر از کاهش سرمایه‌گذاری در ماشین‌آلات و تجهیزات بوده است. رشد منفی پروانه‌های بهره‌برداری (۲٫۶- درصد) در سال ۱۳۹۴ به نسبت سال قبل است (۵۱۰۹ مورد مجوز در سال ۱۳۹۴ در برابر ۵۲۴۸ مورد مجوز در سال ۱۳۹۳) به عنوان گواه دیگری بر روند کاهنده تشکیل سرمایه بخش صنعت قلمداد شود.

افزایش نرخ سود بانکی در شرایط رکود اقتصادی از مهمترین عوامل کاهش سرمایه‌گذاری قلمداد می‌شود. این موضوع در ایران از دو جنبه به کاهش سرمایه‌گذاری ثابت منجر شده است. اول کاهش سرمایه‌گذاری به دلیل نرخ سود بالای سپرده‌های بانکی و دوم رکود اقتصادی و افزایش بدهی‌های غیرجاری بانک‌ها به دلیل تسهیلات به بخش داخلی. موضوع اخیر، ریسک اعطای تسهیلات را افزایش داده و در نهایت منجر به کاهش خالص پرداختی به گروه صنعت و معدن شده است. با عنایت به این که تأمین مالی در اقتصاد ایران بانک محور است، از این رو نرخ سود بانکی و نیز ریسک بالای تسهیلات به بخش تولیدی و به طور خاص صنعت در فضای رکودی دو مؤلفه‌ای است که بیشترین زمینه‌های کاهش سرمایه‌گذاری در این بخش را به دنبال داشته است.

از دیگر شواهد تاییدکننده کاهش سرمایه‌گذاری صنعتی در سال ۱۳۹۴ می‌توان به عملکرد واردات کالاهای سرمایه‌ای و همچنین واسطه‌ای در این سال اشاره نمود. طبق آمارهای گمرک جمهوری اسلامی ایران، در سال ۱۳۹۴ واردات کالاهای سرمایه‌ای به لحاظ مقداری با کاهش ۱۸٫۸ درصد و به لحاظ ارزشی با کاهش ۱۹٫۵ درصدی مواجه بوده است. در بخش کالاهای واسطه‌ای نیز رویداد مشابهی مشاهده می‌شود. به بیان آماری، طی همین دوره واردات کالاهای واسطه‌ای به لحاظ مقداری و ارزشی با کاهش به ترتیب ۱۵٫۳۱ و ۲۲٫۳۱ درصدی مواجه بوده است. در حالی که که انتظار می‌رفت با

کاهش ۷ درصدی در متوسط ارزش هر واحد کالای واسطه‌ای و جایگاه استراتژیک آن در واردات، میزان خرید آن افزایش یابد.

۲-۳- اشتغال صنعتی

براساس آمارهای مرکز آمار ایران، نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر در زمستان ۱۳۹۴ حدود ۱۱٫۸ درصد اعلام شده است که ۱۲٫۶ درصد آن متعلق به نقاط شهری و ۹٫۶ درصد مابقی مربوط به نقاط روستایی می‌باشد. همچنین، نرخ مشارکت اقتصادی در جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر معادل ۳۷٫۷ درصد می‌باشد و این متغیر در نقاط شهری ۳۷٫۳ درصد و در نقاط روستایی ۳۸٫۷ درصد بوده که حاکی از مشارکت اقتصادی بالاتر نیروی کار در نقاط روستایی بوده است. در این سال مشارکت اقتصادی مردان با سهم ۶۲٫۶ درصدی بیشتر از سهم ۱۲٫۸ درصدی مشارکت اقتصادی زنان بوده است.

جدول ۲-۱۳. مقایسه نرخ بیکاری و مشارکت اقتصادی طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

واحد: درصد

۱۳۹۴	۱۳۹۳	
۱۱٫۸	۱۱٫۵	نرخ بیکاری
۳۷٫۷	۳۷٫۳	نرخ مشارکت اقتصادی

مآخذ: مرکز آمار ایران

براساس داده‌های مرکز آمار ایران، سهم اشتغال بخش صنعت در زمستان سال ۱۳۹۴ نسبت به فصل مشابه سال قبل ۱٫۷ درصد کاهش داشته است که با عنایت به عدم تغییر سهم بخش کشاورزی، این کاهش سهم از طریق افزایش سهم بخش خدمات جبران شده است.^۱

۱. سهم اشتغال بخش صنعت در زمستان سال ۱۳۹۳ از ۳۴٫۱ درصد به ۳۲٫۴ درصد در سال ۱۳۹۴ کاهش داشته است.

جدول ۲-۱۴. مقایسه سهم و تعداد اشتغال در بخش های مختلف اقتصادی

طی سال های ۹۴-۱۳۹۳

واحد: هزار نفر- درصد

زمستان ۱۳۹۴		زمستان ۱۳۹۳		
سهم	تعداد	سهم	تعداد	
۱۶,۱	۳۴۷۸	۱۶,۱	۳۴۲۲	بخش کشاورزی
۳۲,۴	۶۹۹۱	۳۴,۱	۷۲۱۸	بخش صنعت
۵۱,۵	۱۱۱۰۴	۴۹,۸	۱۰۵۵۳	بخش خدمات

ماخذ: مرکز آمار ایران

مقایسه تعداد شاغلین بخش صنعت (ساخت) به تعداد ۳۶۹۶۵۴۴ نفر در سال ۱۳۹۴ در مقایسه با سال ۱۳۹۳ حاکی از افزایش ۳ درصدی اشتغال در بخش ساخت و تولید بوده که این میزان افزایش اشتغال زایی پایین بخش تولید را در این سال نشان می دهد. غیر فعال بودن حدود ۳۳ درصد از بنگاه ها در سال ۱۳۹۴ موید صحت روند ارقام فوق می باشد. همچنین آمار اشتغال پروانه های بهره برداری در سال ۱۳۹۴ نیز موید کاهش ۲,۶ درصدی است که این موضوع نشان دهنده کاهش اشتغال زایی بخش صنعت و معدن در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳ می باشد همچنین، از آنجایی که در این سال بیشترین حجم سرمایه گذاری در طرح های در دست اجرا با پیشرفت فیزیکی ۶۰-۰ درصد بوده است، لذا نمی توان انتظار داشت که این طرح ها سبب ایجاد شغل و فرصت های جدید شغلی در سال ۱۳۹۴ و حتی در سال ۱۳۹۵ شوند.

۲-۴- حمل و نقل

حمل و نقل در برگزیده فعالیت های اقتصادی است که به شکلی گسترده در تمامی زمینه های تولید، توزیع و مصرف کالا و خدمات جریان داشته و در مجموعه فعالیت های اقتصادی نقش مؤثری به عهده دارد. به طور کلی حمل و نقل در سه نوع

حمل و نقل زمینی (ریلی و جاده‌ای، لوله‌ای)، هوایی و دریایی انجام می‌گیرد که به دلیل ارزان بودن حمل و نقل دریایی بیشترین سهم را در میان انواع شقوق حمل و نقل داراست.

بررسی آمار حمل و نقل جاده‌ای کالاها در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳، حاکی از کاهش حمل و نقل است که این امر نشانگر کاهش تولید در بخش‌های مختلف اقتصادی می‌باشد. براساس آمارنامه سال ۱۳۹۴ سازمان راهداری و حمل و نقل جاده‌ای کشور، میزان کالاهای حمل شده در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال قبل از آن ۶٫۵ درصد کاهش داشته است (۳۸۵ میلیون تن در سال ۱۳۹۳ به ۳۵۹ میلیون تن در سال ۱۳۹۴). در این بین سهم انتقال کالاهای صنعتی در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳ حدود ۱٫۶ درصد کاهش داشته و به مقدار ۷۵٫۸ درصد در سال ۱۳۹۴ رسیده است.

براساس آمارهای شرکت راه آهن مقدار کل بار حمل شده به صورت ریلی از ۳۴٫۹ میلیون تن در سال ۱۳۹۳ به ۳۵٫۶ میلیون تن در سال ۱۳۹۴ افزایش داشته است. ترانزیت کالا غیرنفتی نیز در سال ۱۳۹۳ از ۷۱۵ هزار تن به ۱۴۳۵ هزار تن افزایش داشته است. همچنین تناژ بار فعالیت‌های صادره در حمل و نقل ریلی از ۶۲۶۱ هزار تن به ۵۷۴۸ هزار تن رسیده که حاکی از کاهش ۸٫۱ درصدی در این نوع فعالیت می‌باشد. در تناژ بار وارده نیز کاهش ۱۲٫۶ درصدی قابل ملاحظه است، به نحوی که از مقدار ۳۶۸۵ هزار تن در سال ۱۳۹۳ به ۳۲۱۸ هزار تن در سال ۱۳۹۴ کاهش داشته است.

با توجه به این امر که در حمل و نقل زمینی، سهم حمل و نقل ریلی در مقابل حمل و نقل جاده‌ای محدود است از آنجایی که کالاها به صورت زمینی با یک کاهش مواجه شده، می‌توان نتیجه گرفت که میزان تولیدات و فعالیت‌های خدماتی مرتبط به بازاریابی محصولات تولیدی کاهش یافته است.

حمل و نقل دریایی بیشترین سهم در میان انواع حمل و نقل بین‌المللی را دارا می‌باشد. براساس آمارهای سازمان بنادر و کشتیرانی آمار واردات کالاها در سال ۱۳۹۴ از بنادر ۳۶۱ میلیون تن می‌باشد که این مقدار در سال ۱۳۹۳ برابر با ۴۳٫۷ میلیون تن بوده است. براین اساس میزان واردات از بنادر کشور نسبت به مدت مشابه سال قبل به میزان

۱۷٫۲ درصد کاهش داشته است. همچنین، در خصوص صادرات از بنادر مختلف نیز آمارها حاکی از افزایش ۸ درصدی حجم صادرات انجام شده از بنادر است، به نحوی که صادرات کالا در سال ۱۳۹۳ از ۱۲۷ میلیون تن به ۱۳۷ میلیون تن در سال ۱۳۹۴ رسیده است.

